

— Шухрат ака, илк режиссерлик қилган фильмларингиз ҳақида сўзлаб берсангиз...

— Инсон ёши ўтиб борган сари ўз хаётини бир-бир кўз олдидан ўтказиб, ўйлаб қолар экан. Нималарга эришдим, нималарни қилиб улгуролмадим. Шундай ўйлар кечаю кундуз тинчлик бермас экан. Мана 58 йилдан буён ижод қилиб келаман. Фақат ирода, сабр-матонат билан, тиним билмай меҳнат қилдим. Олий мақсадлар йўлида одамга илҳом, куч-қувват ўз-ўзидан келаварар экан. Қалбимдаги ҳеч қандай ўйламаган тасаввурлар, воқеалар, мулоҳаза ва тушунчалар, дарду ўйларимни томошабинга етказишим кераклигини ҳис қиламан. Ички кечинимлар тўлиб-тошган, шулар ҳаммаси экранда ифода-ни топши керак, деб ўйлайман. Ижодий фаолиятим давомида ҳаётим ва ҳаққоний образлар яратишга ҳаракат қилдим.

Кечагидек ёдимда, биринчи бор режиссерлик қилган фильмим, бу америкалик машхур ёзувчи Уильям Сарояннинг асари асосида «Филиппинлик ва маст» деб номланган ўн дақиқалик фильм эди. Фильмининг асосий ҳоиси бир ҳалқнинг бошқа бир ҳалқ устидан ҳужум қилиши, ўзини улардан баланд қўйиши ҳақида боради.

Шундан кейин 1960 йилларда яратилган «Маҳаллада дув-дув гап» фильми мана 40 йилдан оша ҳамки, томошабин учун қадри бўлиб келмоқда. Шунингдек, «Сен етим эмассан» фильми ҳам яратилди. Бу фильмлар ўзига хос бетақдорлиги, мазмун-моҳияти билан миллийлигимизни яққол намоян этган фильмлар каторидан муносиб жой олди. Бундай фильмлар, бундай асарлар ҳар кун тугиллавермайди. Бу неча йилда бўлсин яратилаётган фильмларга баҳони аввало томошабин беради, албатта.

Истиқлол йилларида яратилган фильмлар каторида «Отандан қолган далалар» фильми айникса катта баҳо олиб, шухрат қозонди. Фильмдаги воқеалар нималарга асос қилиб олинган? Умуман, истиқлол йиллари ўзбек фильмлари учун қандай имкониятлар берди?

— «Отандан қолган далалар» фильми II Бухоро миллий кинофестивалида олий мукофот — Гран прига сазовор бўлди. Бу тўлақонли, миллий характерга эга

бўлган фильмда мустақил тузум жабру жафоларини тотган, мустақиллик замонига етиб келолмаган инсонлар, деҳқонлар сулоласи ҳақида ҳикоя қилинади. Деҳқонқул, Деҳқонбой, Жамолдин кетмон, булар ҳаммаси ўша даврда жабр тортган, мустақил тузумда бош эгмаган, ўз гурурини букмаган, ўз миллатини хўрлашга йўл қўймаган қаҳрамонлар образида ифодаланган. Шунингдек, биринчи марта фильмда аjoyиб, меҳнатқаш ўзбек аёли образини яратган Қумри — (Назира Абдувоҳидова) Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист унвонига ҳамда фестивалда энг яхши аёл образини яратгани учун соврин олди. Бундан ташқари фильмда Ўзбекистон халқ артисти Тўти Юсупова, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Саида Раметова ҳам қатнашиб, ролларини маҳорат билан ижро этишган. Фильмда Шўро тузумига, коммунистик мафкурага қарши курашган ўша даврда яшган кишиларнинг тарихи, ижтимоий-сиёсий аҳамиятга эга, жамиятимизнинг катта истиқлол йўлида, тараққиёти йўлида олиб борган кураши яққол ифода этилган. Мана, Истиқлолга эришиб, халқимиз ўзини янада, қадриятларимиз қайта тикланди. Дунё бизни таниди. Мустақиллик туфайли кино санъатида ҳам кенг имкониятлар кўлга киритилди. Миллатимиз кадрини улуғловчи, жаҳонга танитувчи юксак гоаявий, ҳаққоний фильмлар яратишга эришдик. Кўплаб ёш, иқтидорли режиссерлар сафи ортиб бормоқда.

Айникса бугунги кунда шогирдларимдан Жаҳонгир Қосимов яратяётган фильмлар таҳсинга сазовор бўлмоқда.

— Шухрат ака, бугунги кун ёшларига муносабатингиз. Ҳозирги кунда ёшлар ҳаётига бағишланган бирор фильм яратишнинг ниятингиз борми?

— Ҳозир ёш авлодга бағишланган янги «Бурбо-сар» фильми устида ишлашман. Бу фильм Тошкент шаҳридаги мактабларнинг биринчи бўлимида 8-синф ўқувчиси Зарафшон Мансуровнинг ҳикояси асосида яратилмоқда. Мен бу боланинг ҳикоясини эшитиб, таъсирландим ва шу фильмни яратишга киришдим. Зарафшоннинг ўзи фильмда бош ролни ижро этади. Фильмдаги воқеалар асосан Қора Хитой дегаан қишлоқда бўлиб ўтади. Боланинг ёғи таътилда бувисиникига бориши, болалик давридан ўспиринлик давригача бўлган ўтиш, боланинг дунёқараши шаклланиши, биринчи муҳаббати, соф севгиси ҳақида ҳикоя қилинади.

Ёшлар масаласига келсак, бугунги ёшлар нақадар бахтли, истиқболи порлоқ. Айни кунларда Юртбошимизнинг ёшлар масаласига яна ҳам эътиборни қўнайтираётганлари диққатга сазовордир. Мен институтда талаба-ёшларга ҳақ бериб келаяман. Талабалар ичида жуда қобилиятли, иқтидорли, ғайратли ёшлар кўп. Бу ёшлар ўз овозига, ўзининг мустақил фикрига эга. Улар ўзларининг ташаббускорликлари, таъсирчанлиги, ҳам ташқи кўриниши билан ажралиб турадилар. Бундай ёшларимиз билан фахрланиш керак. Келажиги буюк давлатимиз шу ёшлар қўлида. Шундай экан, ёшлар онгига миллий ғоя, миллий мафурани янада чуқурроқ синдиришимиз, уларни ҳар томонлама етук, баркамол, иродали ва матонатли, Ватанга содиқ инсонлар бўлиб вояга етишларида таянч бўлишимиз, кўмак беришимиз лозим. Истарадимки, ёшлар дунёни танисин, ўргансин, бутун дунёга миллатимизни, улуғлигимизни, буюклигимизни намоян этсин. Мард ва жасур ёшларимиз Ватанимизни ёвуз нииятли кимсалардан доимо химоя қилисин. Меҳроқибат, мусоффо осмон, эркин ҳаёт барқарор бўлсин.

Сўхбатдош Дилором ИКРОМОВА

АНЪАНАЛАРИМИЗ

Камалакнинг етти ранги

Ўзбекистон ва Европанинг бир қатор музейларида ҳамда шахсий коллекцияларда камалакнинг етти ранги акс этган турли-туман ўрта Осиё бош кийимларини учратиш мумкин.

Қадимда, мусулмон катталарида бош кийим ҳатта аҳамиятга эга бўлган. Бош кийим одамнинг ёши, келиб чиқиши ва модий шароитидан дарак берган. Ўрта Осиёда қадимда ҳеч қим, ҳеч қачон бош кийимсиз кўчага чиқмаган.

20-йилларгача аёлларнинг асосий бош кийими рўмол бўлган. 20-йилларнинг ўрталарига келиб эса дўппи кийиш кенг урф бўлган. Қизлар ва ёш аёллар дастлаб дўппи устидан рўмол боғлаб, кейинчалик эса ўзини қиз бошлашди. Дўппиларнинг бундай кенг тарқалиши XIX асда 2-3 балани аёлларнинг ўзига хос қалпоқчалар кийиб юришлари билан боғлиқлиги эҳтимолдан ҳоли эмас. Бундай бош кийим тағилан юришлари билан боғлиқлиги эҳтимолдан ҳоли эмас. Бундай бош кийим тағилан юришлари билан боғлиқлиги эҳтимолдан ҳоли эмас. Бундай бош кийим тағилан юришлари билан боғлиқлиги эҳтимолдан ҳоли эмас.

XX аснинг 40-йилларида келиб дўппиларни турли ёшдаги аёллар кия бошладилар. Лекин катта ёшли кишилар бунга қарши бўлиб, аёллар соч устини ёпиб турувчи қалпоқлар кийишлари керак, деб ҳисобладилар. Уларнинг фикрича, шундай бош кийимини Мухаммад Пайғамбарнинг қизлари Фотима кийиб юрар эканлар.

Бухорода қизлар тўйгача умуман рўмол ўрамаганлар. Уларнинг бош кийимлари «қаллашўл» деб аталувчи дўппи бўлган. Бу турдаги дўппилар Бухорода кашта-сиз, қимматбахдо, чиройли газламалардан тикилган. Бухорода қизларнинг 12 ёшга тўлиши муносабати билан бошқа янги кийимлар катори анъанавий, қадимги шаклдаги қалпоқча-дўппи ҳам ҳая этилган.

Турли ўлкалардаги бош кийимлар ўзига хослиги билан ажралиб туради. Масалан, кейинги йилларда Фарғона vodiysi ва Тошкентда «бодом» ва «қалампир» тасвири туширилган Чуст ва Марғилон дўппилари, Қашқадарёда бутунлай ироқи чок билан қопланган гўзал «гиламдўппилар», бетазор Хива, Сурхондарё бош кийимлари, Бухоро ва Косонинг нозик дид билан тикилган дўппилари яна ўзининг қадимдаги кўриниши ва шаклини тикламоқда.

Миллий анъаналаримиз қайта тикланаётган давримизда гўзал миллий бош кийимларимизнинг яна урф бўлиши миллийлигимизни тиклаш йўлидаги катта бир қадам бўлар эди...

Феруза МИРЗАЕВА

САЛОМАТЛИК

Дармоним қуримасин десангиз...

Қиш фаслидан кўкларга ўтиш палласида инсон организмиди дармондориларга, витаминларга катта эҳтиёж сезади. Бундай пайтда витаминга бой шифобахш табиий неъматлар жуда кўп келади. Халқ таъбиатида ўрин олган бундай неъматларга наъматак, лимон ва ош қарам, турли хил ош қўқатлар қиради.

Наъматак ичимлиги учун 50-60 грамм қуруқ наъматак мевасини совуқ сувда ях-

Шарқ дурдоналари

Оз-оз ўрганиб домо бўлу...

ШОГИРДНИНГ «БАШОРАТИ»

Лаборант қиз Машхура тез-тез олдимга кириб турар ва бу ерда ишлаётганларнинг арабча, форсча, ҳиндча, урдуча билишлари, араб алифбосида ёзилган эски ўзбек тилидаги асарларни бемалол ўқишлари ҳавасини келтираётгани ҳақида гапирарди. У мендан илтимос қилиб, араб алифбосини ўргатишни, Аҳмад Яссавий, Навоий, Мўминий, Фурқат асарларини асл нусхада ўқимокчи эканини айтиди.

Илм оруз қилсанг бўшлиқда ўқи,
Идрок ила тўла бошлиқда ўқи.
Қарисанг, хотира бўлади барбод,
Ёшиқда хотира тошлиқда ўқи.

Қисқаси, у кўп ўтмай араб алифбосидаги асарларни яқшигина ўқийдиган бўлиб қолди.

Илмда азоблар лим-лим бўлади,
Юрагинг тилими тилим бўлади.
Юрагинг тилими, бағринг сўкилган,
Шунда у лиммо-лим билим бўлади.

Ёши бироз ўтиб қолган бу қизнинг эс-ҳуши жойида бўлса-да, бироқ феъли жуда тор эди. Одамлар: «Бу қиз билан қандай муомала қиласиз!» деб сўрашарди.

Томчилар кўшилиб, кўлга айланар,
Ҳосиллар йиғилиб, мўлга айланар.
Юрагинг бог бўлса, бадфеъллик янтоқ,
Янтоқни юлмасанг, чўлга айланар.

Улар менга: «Бу қиз илонга ўхшайди, захар тили билан ҳаммани чақиб олади, нахотки сизни чақмаётган бўлса?» дейишарди.

Ёмон бўлса ҳамки ҳар қандай инсон,
Тарбия малҳамини сургин ўша он.
Илонни кўрдигини, бошини силласа,
Захридан эл учун бермоқда дармон.

Унинг энг ёмон одати — отасини ёмонлаш эди. У эртадан олдимга кириб олар ва сўзни отасининг нуқсонларидан бошлаб, ёмонлашга киришарди.

Отча ва она бу — икки қанотинг,
У билан муассар лозату тогинг.
Рисосин илагин ота-онани,
Бўлмаса бўлганб ўтар ҳавтинг.

Унинг фикрича, онаси ҳам айбу нуқсонлардан холи бўлмай, у ҳам, отаси ҳам Машхуранинг тушунмас эмишлар.

Азиз отам қалбим кўкида кўш,
Онам-чи, шу кўш ёнида йўлдош.
Кўши йўлдошдан барқарор экан,
Иқболим қулган муассар бардош.

У ҳамма одамни ёмон дерди. Айникса эркакларнинг барчаси ёмон, шунинг учун турмушга чиққилдан воз кечиб, ёлғиз ўтишга қарор қилганини айтди. У эркакларни ёмон қилишдан воз кечибди, ҳар қалай қийиндаги турмушга чиқишга рози бўлибди, бироқ бўлгуси кўмга унга уйланишдан айниб қўлибди.

Бир кун илдимга таниш аёллардан бири келиб қолди. У Машхуранга тез-тез кўриб турар экан. Машхура унга: «Мен одамларим орқали Шарқшунослик институтида бўлаётган воқеаларнинг ҳаммасини билиб тураман. Х. Сулеймонов номидаги Кўлэмалар институтидан келган Мазмуна исмли аёл Махмуд ақанинг «иш-ларини «фощ» қилиб, хат ёзган. Яқинда у ишдан кетади, деди».

Баъзилар салга ҳам захрин сочишар,
Даровда жанжалга эшик очиншар.
Қарагин, саримсоқ зўр давдо, бироқ,
Сассикир, шунинг-чун ундан қочиншар.

Менинг ким эканлигимни энг кўп биладиган бу — Машхура эди. Мен унга диний оқимлар нима эканлигини яхшилаб тушунишни кўйган эдим. У: «Махмуд акага тухмат қилишибди, ҳақиқат қарор топиб, тухматчи жазосини олади» дейиш ўрнига, юқоридagi «башоратни» берибди.

Шолизор ичида, қарасам, қурмам,
Бошга долларини қилибди турмам.
«У» десам, шולי дер: — Ғам чекма бунча,
Қайда шולי бўлса, бўлмас беқурмам.

Олдимга келган аёлга дедим: — Бу хат аллақачон тежирилиб, игво хати эканлиги ошқор бўлган. Машхура менинг ҳақимда «башорат» қилиш ўрнига «одамларидан ўзининг қачон эрга тегизи ва бахтли бўлишини сўраганда, яхшироқ бўлар эди.

Ғайб сирин англамоқ ўта маҳолдир,
Бунга кўл урганнинг умри заволдир.
Дунёда ханишқа яхши ниет қил,
Яхши ниет қилмоқ бу ярим молдир.

ЛУФАТ

Тил ўрганиш ва уни мукаммал эгаллаш — дунёдаги энг қийин ишлардан бири.

Ўрганиш тил десанг саёхат кутма,
Бошингни огритмай, саодат кутма.
Жонингни қийнасанг тил хосил бўлар,
Тилга уриндингни, ҳаловат кутма.

Айникса, манбашунос олимнинг иши қийин. У нафақат тилини билиши, балки тарихни чуқур ўрганиши, ўтмишдаги халқларнинг урф-одатларини, динини, хатто шеваларига ҳам мукаммал билиши керак. Араб, форс тилларидаги манбаларни чуқур тадқиқ қилишда шарқшунослар учун энг катта ҳамдам ва кўмакчи бу — луфатдир.

Дўстинг бўлса бир гал ҳолат чикарар,
Гоҳ гала, гоҳ тугал ҳолат чикарар.
Аmmo лугат шундай самийи дўстки,
Туну кун, ҳар маҳал ҳолат чикарар.

Бир кун илдим манбашунос олим Исмаиулла Абдуллаев билан сўлашиб қолдим. Арабча бир сўз устида тортишиб қолдик.

— Тортишувинг нима кераги бор, — деди Исмаиулла ака. — Луғат қарайлик, ахир луғатдек улуғ мададор борми? Луғатни қарадик. Масала хал бўлди. Шунда Исмаиулла ака:

— Устозим менга луғат қарашдан ҳеч қачон эринмасликни тайинлар эди. Шунинг учун, бирорта сўзда шубҳа туғилса, дарҳол луғатга қарайман ва ҳеч қачон хато қилмайман. Баъзи олимлар луғатга қарашдан эриниб, кўп сўзларнинг маъносини хато беришади, — деди.

Исмаиулла ақанинг бу сўзи менга ибрат бўлди ва ёдимда ханишқа сақланган қолди.

Сўзлар хазинаси луғатинг менинг,
Олтин дафинаси луғатинг менинг.
Ҳар кунни ўз марта таовф қиламан,
Кўнгли Мадинаси луғатинг менинг.

Етук манбашунос олим, академик Убайдулла Каримовнинг 80 йиллик юбилейлари бўлаётган эди. Ҳар қим улар ҳақида ўз хотиралари билан ўртоқлашар эди. Навоийшунос олим Абдуқодир Хайитметов минбарга кўтарилди. Сўз орасида деди:

— Убайдулла ақанинг энг аjoyиб хислатларидан бири — эринмай луғат қарайди. Бир кун улардан бир сўзнинг маъносини сўрадим. Луғат қараб айтдим, дедилар. Луғатни ўзимиз ҳам қараб айтмаверамиз, дедим. Сиз шунга йўқроқсиз-да, дедилар қулиб.

Ҳа, ҳақиқий олим учун ҳақиқий йўлдош бу луғатдир. Луғатга рўжу қилган ва уни варақлашдан эринмайдиган олимгина хато қилмайди ва ҳақиқий билим хазинасига эга бўлади.

Мўшқунинг доим ҳал луғатинг бўлса,
Қўмақчи ҳар маҳал луғатинг бўлса.
Беминнат тармоним, дилу ақингга —
Етади кўп сайқал луғатинг бўл.

Махмуд ҲАСАНИЙ

«Она Ватанни — кўз қорачигидек асраймиз»

Аввал хабар берганимиздек, Ўзбекистон Бадий академияси ва пойтахт Маънавият ва маърифат марказининг ташаббуси билан республика Киночилар уйида «Она Ватанни — кўз қорачигидек асраймиз» мавзусидаги плакатлар кўргазмаси очилди. Унда II жаҳон уруши фахрийси Анвар Балканов каби тажрибали тасвир усталаридан тортиб, лицейларнинг иқтидорли битирувчиларига ҳам бўлган рассомлар ўз асарлари билан иштирок эттишмоқда.

Тадбирнинг очилишида сўзга чиққан Тошкент шаҳар ҳокимининг ўринбосари Рихситилла Ақромов, пойтахт Маънавият ва маърифат марказининг раиси, профессор Садир Салимовлар кўргазманинг илк танишувчилари бўлган ёшларга унга қўйилган асарлар моҳияти, санъат асарларининг келажак авлоднинг эстетик руҳда тарбиялашда-

ги муҳим аҳамияти тўғрисида сўзлаб, Ватанни асраш ҳар бир фуқаронинг олий бурчи эканлигини таъкидлаб ўтдилар.

Ёшларда Анвар Балканов, Ақром Баҳромов, Эбодулла Абдуллаев, Руслан Халиловлар ижодига мансуб «Соғлом авлод учун» туркуми, «Гивандлик — телбаликдир», «Орол», «Бизга тинчлик керак» каби плакат-

«СОҒЛОМ АВЛОД УЧУН»

Эртақлар оламига саяхат.

ҲИҚМАТЛАР

(Тил ҳақида)

- Уйламай гапирган тил — дил озор бўлади.
- Тил ширин сўзи билан тошни ҳам сел қилади.
- Бир-бири билан тиллаша олганларгина ахил ўшай олади.
- Қариндошларни тил бенилади.
- Ўз тилини жиловлай олмаганларнинг эртанги куни хавф остида бўлади.
- Чақалоқнинг тили чиққан-да оилага бир олам қувонч олиб келади.
- Тил ҳар қанча узун бўлган билан оғиздан ташқарига чиқа олмайди.
- Заҳарханда тилни тиш тартибга солиб туради.

Саидмурод САИДАҲМАД

КИТОБ ЖАВОНИ

Кўнгилдаги гап

...Хаво булут бўлиб, дилингиз хира тортиб турган пайтда салгина эсган шамол булутни кўзотиб, унинг ортидаги кўш «ял» этиб жамолини кўрсатса — хира дилингиз ҳам ёришиб, кайфиятигиз ўз-ўзидан кўтарилади. Буни илмга қиёс қилсақ, баъзи китобларни қўлингга олсанг, булутли хаводек дилинг хиралашади, баъзилари эса ўша булут ортидан қилиб боққан қўшедек китобхон дилини ёриштириб, кайфиятини кўтарди, у йўқотганини толгандек қувониб кетади.

Езувчи Тўлқин Эшбекнинг «Адашган киз қисмати» (Гафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. Тошкент — 2000) номли китоби, таъбир жоиз бўлса, инсонга қўшнинг тўсатдан тушган нуридек, йўқолган, кўпдан излаб юрганини толгандек таъбир қилади. Сабаби, китобнинг номи сал... ваҳималироқ бўлса-да, ундаги дастлабки ҳангомаларни ўқиганингиздаёқ: «Тўппа-тўғри. Езувчи айна кўнгилдаги гапларни ёзибди, — дейсиз беихтиёр. — Худди шу муаммоларни кўп ўйлардим». Кўпларнинг «кўнгилдаги гап» бўлган тилимизга нисбатан беларволик, уни бузиб «нишлатиш» («Қизқичлик мўъжизаси»), исмлар, фамилияларнинг бузиб, хато ёзилишига қўниб кетганимиз («Исмлар жилоси»), турмуш кураётган ёшларнинг никоҳини расмийлаштириш пайтида фамилия «танлаш» можароси

(«Келиннинг насаби») — ҳаётимизда, ҳар қадамимизда учраб турадиган, гашимизга тегса-да, «шуғулланишга вақтимиз бўлмаётган» муаммолар ёзувчининг мана шу кичкинагина китобчасига жо бўлган.

«...Еш адиб бундай муаммоларга миллий мафкура ва истиклол талаблари асосида ёндашди», — дейди китобнинг сўзбошида Ўзбекистон халқ ёзувчиси Пиримқул Қодиров. Ва бу фикрнинг нақадар ҳақиқатлигини биз «Отагинанг «баба-ми?», «Андиша ойнаси», «Ақанинг гўркови укми?», «Опангизнинг жуфти ким?» каби қатор ҳикояларни ўқиб, англаймиз.

«Эрни «ака» дейдимиз?» — дейди Тўлқин қўниб, — «...жиной хатти-харақатлари ила ўзини-ўзи яшадан маҳрум этишга маҳкум қилган жиноятчига жазо муқаррар экан, унга тўғридан-тўғри «Улим жазоси берилсин» деб ёзиш керак!» «Олий» сўзини бехуда сунистеъмо қилишга ҳолат йўқ («Жазонинг «олий-си»). Ва ҳаммамизни маънавиятимиз, қадриятларимиз, урф-одатларимизни эъозлашга, иззат-ҳурмат қилишга чорлаган ёзувчи: «Шарм-ҳаёсийликни тарғиб қилиш қонун йўли билан қатъий тақиқланган. Бироқ кўча-кўйларда қандайдир нусхалар беҳаёдан беҳаё суратли китоб, журналларни белалол сотаётганини кўриб-кўрмасликка олиш мумкинми?» — дея китобхонга

муружаат қилади. («Маънавиятимиз кушандалари»). Йўқ! — дейди бу жумаларни ўқиган китобхон, — юртимиз азалдан шарқона шарм-ҳаё, одоб-ахлоқнинг бешиги бўлиб келган ва шундай бўлиб қолади». Лекин, афсус...

Китобдаги «Буюрмаган бойликлар», «Елгончининг чин сўзи», «Адашган киз қисмати» каби қатор ҳангома, ҳажвия, ҳикояларнинг ҳар бири раво, содда, ширали тил, шу билан бирга нозик истеъзо, қочирим, кино-ялар билан ёзилган ва буларни ўқиган кўпчилик ўзининг ҳаётда йўл кўйган хатолари, теварак-атрофда юз бераётган ҳодисаларга нисбатан лоқайдлиги, беларволигидан хижолат тортиши, «ҳақиқатан ҳам нима учун шу иллатни кўриб-кўрмасликка оламиз?» дея ҳаёлга толиши тайин.

Адиб ўзининг «Жигарбандлар», «Шабада эсан қун», «Қишлоқлик бола қиссаси», «Жайдари хангомалар» каби қатор тўпламлари билан кўпчиликка таниш ёзувчи. Унинг «Адашган киз қисмати» тўплами ҳам табиий, аллақачон ўз мухлисларини топиб, кўплар қалбда ҳаётимизда учраб турадиган, она тилимизни, инсон қадр-қимматини, маънавиятимизни, қадриятларимизни камситувчи лоқайдларга қарши исён туйғусини уйғота олган. Умид қиламизки, ёзувчи долзарб мавзулардаги юқоридагидек янги-янги тўпламлари, китоблари билан бундан кейин ҳам ўзбек адабиётига ҳисса қўшиб, ўқувчилар кўнгилга йўл топаверади.

Эркин ХУДОЙБЕРДИЕВ

Чой... Бу сўз замирида бир олам қувонч бор, десақ муболага бўлмас. Кишилар бир-бирларига илтифот қилганида «Бир пиёла чой ичамиз» ёхуд «Чой қўйиб бераман» дейишади. Чой ичмасам бошим оғрийди» деган гаплар ҳам қулоққа чалиниб туради. Дарҳақиқат, киши чой ичганида ўзини тетик сезади. Чой инсониятга жуда қадимдан, миллоддан аввалги учинчи асрдан маълум. Хусайн Шерозий ўзининг «Маҳзан ал-адвия» («Дорилар хазинаси») асаринда чойнинг келиб чиқиши ҳақида шундай дейди: «Бир куни Хитой шоҳи сарой ахлларининг биридан газабланиб, уни бадарга қилган. Бадарга этилган киши узоқ вақтгача дарбадарликда юриб холдан тойган, обдон дармонсизланган. У оч қолиб, истеъмо қилиш учун таом кидириб сарсон бўлиб юрганида, тоғ этагидан қандайдир истеъмо қилса бўлади деган ўсимликни топиб, уни чайнаб кўрган, ютган, шундан кейин унга бироз қувват қилиб, ўзини анча вақтгача тетик сезган. Бу дарбадар шаҳарга қайтган, сарой ахлларидан ўзига яқинроғига бошидан кечирганларини ва тоғ этагидида учраган ўсимлик ўзига ҳаёт бағишлаганини гапириб берган. Бу гаплар шоҳнинг қулоғига етиб борган. Шоҳ уни қақриб, мазкур ўсимлик қаердалигини кўрсатишни, саройдаги табибларга эса шу ўсимликни текшириб, унинг тафсилотини ёзишни буюр-

лодда шифо бўладиган ўсимлик. Уйқуни қочиради, бош оғригини қамайтиради ва бутунлай фориг этади, ҳамма хасталикларни кетказади...»

Шуниси қизиқки, кўк чойнинг янги хосияти борлиги аниқланди. Унинг микробларга қарши таъсири ҳам бор экан. Шу янги хосияти туфайли дизентерия хасталигига чалинган беморларни даволашда тавсия этилди. Хўш, бунинг учун нима қилинади? Аввало махсус қайнатма кўйидагича тайёрланади: 100 грамм куруқ кўй чойга 2 литр сув қўшиб, 20-30 дақиқига қўйилади. Кейин 1 соат чамасида қайнатилади, мунтазам равишда ара-лаштирилиб турилади. Оловдан олинган, қайнатма икки қаватли доқадан ўтказилади, янги фильтрланади. Чой қолдиги (шамаси)га яна 1 литр сув қўйиб, 40 дақиқа қайнатилади ва доқа оркали ўтказилади. Биринчи фильтрат билан иккинчи фильтрат араштирилиб шишага солинади ва стерилланади. Шундай йўл билан тайёрланган дорини ҳолодликда ярим йил, ун хонаси температурасида 3 ой мuddат сақлаш мумкин. Доридан 1-2 ш қошиғида кунига 3-4 марта таомдан олдин ичилади. 1 ёшгача бўлган болаларга 1-2 чой қошиғида ичиш тавсия этилган. Оғир формадаги ўткир дизентерияда ҳўқна ҳам қилса бўлади. Шунга таъкидлаш керакки, бу хасталикни даволашдаги умумий комплекслек амалларни қўллаш билан бирга олиб борилади. Кўк чой оғиз бўшлиғи шиллиқ қаватлари хасталикларини даволашда ҳам қўлланилади.

Жон роҳати

Чой кишиларга ана шундан кейингина маълум бўлган.

Чой бутаси ёки дарахти доимо яшил бўлади. Унинг буйи баъзан 10 метргача боради. Бу ўсимлик август ойидан то кеч қузгача гуллайди. Октябр-декабрда мева қилади.

Чойнинг Ватани Хиндихитойдир. Чой Хиндистон, Япония, Шри-Ланка, Африканинг баъзи районлари, Жанубий Америка, Фарбий Европа мамлакатларида кенг қўламда етиштирилади. У эрамининг IV асридан бошлаб маданий ҳолда экила бошланган. Россияда илк бор 1814 йилда Никитски ботаника боғида (Крим) ўтказилган. Грузия, Озарбайжон, Краснодар ўлкасида етиштирилади.

Чой барги таркиби хилма-хил моддаларга бой. У ошловчи моддалар, кофеин, теофиллин, сантин, параксантин, метилксантин, изатин каби алкалоидлар, децилин, нуклеотид — аденин, цитозин каби фосфор сакловчи органик бирикмалар С, В, В, К витаминлари, никотин ва пантотен кислоталари, оз миқдорда хлороген кислотаси, эфир мойи, флавоноидлар, глюкозидлар сақлайди.

Шу моддалар туфайли бўлса керак, чой баргидан олинган препаратлар турли хасталикларни даволашда яхши наф келтиради. Чой кишининг ақлий ва жисмоний меҳнат фаолиятини фаоллаштиради, юрак-томир, бош мия, жигар, буйрак-қон томирларини кенгайтиради. Овқат ҳазм қилишга ёрдам беради. Бронх муқулларини бўшаштиради, пешоб келишини кучайтиради. Капилляр қон томир деворларини мустаҳкамлайди. Аъзои танада аскорбин кислотасининг ўзлаштирилишини оширади. Шунингдек, чой барги таркибидан ажратиб олинган дори-дармонлар ўткир юқумли касалликларда, мияда қон айланishi бузилганда, бош оғриганда, қон босими ошганда қўлланилади. Хитойда шундай гап бор: «Чой фавку-

яни хосияти ҳам аниқланди. Чой — рақнинг давоси экан. Япониялик олимлар диққатини кўпроқ кўк чой истеъмо қиладиган жойларда аҳолининг рақ касаллиги билан оғримаслиги жалб этди. Улар буни денгиз чўққалирида текшириб кўришди. Рақ билан касалланган денгиз чўққалирини икки гуруҳга бўлишди. Иккинчи гуруҳ чўққалири эса кўк чой билан «сийланди». Бироз вақтдан сўнг жониворларнинг биринчи гуруҳи ўлди, лекин иккинчи гуруҳдаги чўққалирида касаллик аломатлари камай борди ва баъзи ҳолларда тамоман тузалиб кетди. Маълумки, қора чой ҳам бор. Уни тайёрлаш учун сараланган барглари сўлдирилади, ўралади, ачи-тилади ва ўртача ҳароратда ферментация қилинади. Кўк чой олишда эса барглари ачирилмайди, ферментация қилинмайди.

Кўк чой ўзи истеъмо этилса, қора чой ширинликлар билан истеъмо қилинади. Бу чанқок босди ичимлик сифатида ичи-лиши билан бирга шифо ҳам беради. Масалан, асалли мурч чой. Қайноқ сув қўйиб чайқалган чойнакка икки чой қошиғида асал, бир чимдим мурч ва бир чой қошиқ қора чой солиб дамланади. Бундай чой шамоллаган ёш болаларга ичирилади.

Мурч чой. Чойнакни қайноқ сувда чай-каб, 1 чой қошиғида қора чой ва бир чимдим мурч солиб дамланади. Мурч чой киши шамоллаб қолганда терлаш учун ичилади. Қора чойни Европада, Америкада, Ўзбекистоннинг шимолий қисмида кўпроқ истеъмо этилади.

Қон босими паст (гипотония) аччик кўк чой, айниқса 95 чойни ичмасликлари керак. Чунки улар қон босимини туширади.

Ер юзидаги кишилар йилига 900 миллиард пиёладан зиёд чой ичишади. Чой жон роҳати, шифоли нэмат қисобланади.

Мирзамир МИРЗАШАРИПОВ, доришунос.

Синфдан ташқари машғулот. Равиль Альбеков олган сурат.

«ТОШКЕНТ ОҚШОМИ»
 Сизнинг рекламаларингизни, хусусий эълонлар ва хусусий бизнес бўйича эълонларни, шунингдек таъзияларни, таваллуд қунлари, тўйлар, юбилейлар муносабати билан қўтловларни, никоҳ эълонлари ва шунга ўхшаш эълонларни ўз саҳифаларида ёритади.

Эълонлар шанба ва якшанбадан ташқари ҳар куни соат 9.00 дан 17.30 гача қабул қилинади.

Маълумотлар учун телефон: 133-28-95. Факс: (3712) 133-29-09.

МАНЗИЛИМИЗ: МАТБУОТЧИЛАР КЎЧАСИ, 32-УЙ, 2-ҚАВАТ, 204-ХОНА.

UZBEKISTAN airways **ҲАВО АЛОҚАЛАРИ** **БОШ АГЕНТЛИГИ**

АВИАСЕРВИС, БУ — ЯНГИ ИМКОНИЯТЛАР!
 Хурматли юртдошлар ва мамлакатимиз меҳмонлари!

«Ўзбекистон ҳаво йўллари» миллий авиакомпанияси ҳаво алоқалари бош агентлиги жаҳоннинг етакчи авиакомпаниялари рейсларига авиачипталарни сотиш бўйича фаол фаолиятни амалга оширмақда. «Ўзбекистон ҳаво йўллари» миллий авиакомпанияси ҳамда Американинг энг йирик авиакомпанияларидан бири бўлмиш «DELTA airlines» ўртасидаги келишувга мувофиқ, Сиз бевосита Тошкентда туриб «DELTA airlines»нинг барча рейсларига авиачипталарни олишингиз мумкин.

Махсус келишувларга кўра ҳозирги пайтда Тошкентда туриб ўзингиз учун қулай ва манфаатли тарифлар бўйича 34 та авиакомпаниянинг жаҳоннинг дярли барча нуқталарига бориш мумкин бўлган рейсларига авиачипталарни ҳарид қилиш имкониятлари мавжуд. Ушбу авиакомпанияларнинг ҳар биттаси ўнлаб йўналишларни таклиф этади.

Масалан, Тошкентда чипта сотиб олган ҳолда сиз Рим орқали Италиянинг ҳар қандай нуқтасига етиб боришингиз, Нью-Йорк ёки Амстердам орқали эса бутун Америка бўйлаб саяхат қилишингиз ёхуд Куала-Лумпур орқали Манила, Австралиянинг истаган шаҳрига боришингиз мумкин ва шу каби бошқа давлатларга бориш бўйича ҳам кенг имкониятларга эга бўласиз.

Мураккаб йўналишларга авиачипталарни расмийлаштирганда оралиқ аэропортда ўтказилган вақт қисобга олинади, шунингдек, Сиз «Ўзбекистон ҳаво йўллари» МАК билан бирга парвоз қилган жойлардаги чегирмалар ҳам сақланиб қолинади.

Авиачипталарни қўйидаги манзил: Тошкент шаҳри, Усмон Носир кўчаси, 9-уйдан сотиб олишингиз ёки олдиндан банд қилишингиз мумкин.

Халқаро маълумотхонанинг телефони: 56-38-37

«Ўзбекистон ҳаво йўллари» бу — хавфсизлик, барқарорлик, шинамлик, юкларни ташиш ва хизматлар кўрсатишда паст тарифлардир.

Бош муҳаррир Акмал АҚРОМОВ
 Манзилимиз: 700000, Тошкент шаҳри, Матбуотчилар кўчаси, 32

ТЕЛЕФОНЛАР:
 хатлар — 133-29-70;
 эълонлар: 133-28-95, 132-11-39.
 факс: (3712) 133-29-09.

Душанба, чоршанба ва жума кунлари чиқади.
 Нашр кўрсаткичи — 209

Ҳажми — 2 босма табоқ офсет усулида босилади.
 Қоғоз бичими А-2

Газета «Тошкент оқшомининг» компьютер марказида терилди ва саҳифаланди.

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
 Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.

Газета «Ўзбекистон Давлат матбуот қўмитасида» 10-рақами билан рўйхатга олинган